

Beseda na Blaníku 7. září 1840

Vladimír Macura

Dopisovatel Květů "Milostín" poslal redaktorovi drobnou zprávu o návštěvě Blaníka uskutečněné v září 1840. V říjnu téhož roku byl jeho příspěvek¹ uveřejněn. Čteme tam:

"Sestupujícího z kopce již zdaleka mne překvapila hlučná hudba, takže maje právě na myšlénkách známé po Čechách pověstí o této hoře, na okamžik jsem se pozarazil, domnívaje se, že blaničtí hrdinové povstávají ze svého staletého snu. Šel jsem tedy chutě dále, abych snad některého z nich spatřil, a tak - nežliby do lůna hory opět zanikli a na století neb déle znovu se schovali, nějakých bližších známostí o nich nabyt a svým krajanům - především ale těchto listů čtenářům - sdělití mohl. Avšak - co divu - místo starorytířského sboru spatřil jsem tu pod velikým bukem četnou novověkou společnost, radostné shromáždění okolních úředníků".

Zpráva je zřetelně psaná v lehčím tónu, čtenář tehdejších Květů ji však bezpochyby nevnímal v tak groteskně vyhoceném napětí mezi legendární a reálnou skutečností, jak ji nutně vnímá čtenář dnešní. Milostín, který se pouští po stopě tajemné hudby, nenalézá nakonec převrácený, satirický obraz hledaného ideálu. V prostoru besídky s vyhlídkou a pod velikým bukem uspořádala svou "besedu" vlastenecká společnost. Jak se ukázalo, šlo o skupinu z Vlašimi, která se organizovala kolem Antonína Norberta Vlasáka. Činnost shromážděné společnosti je popsána věcně a se sympatiemi, a rozhodně beze stop ironie jako setkání lidí, "dílem v přátelském hovoru hodujících, dílem

zpívajících, dále hudbu několik kroků vzdálenou poslouchajících, až pak pozděj krásná pleť kávou a pánové vínem rozveseleni i pod bukem tančiti počali."

Vlastně se zdá, že setkání s vlašimskými vlastenci je přímo těžištěm zprávy - jejich společnost je představena jako vzorová, pořádající besedu na úrovni plně odpovídající ideálu zábavy tehdejší české měšťanské a intelektuální elity, což nutně zahrnovalo z hlediska vlastenecké normy nejen obecný kulturní standard, ale i jeho vyhoceně nacionální náplň. Milostín o tom píše dále: "Ochotnou laskavostí přítomných do společnosti přijat, strávil jsem několik velmi příjemných hodin, jichžto půvab na mně působil tím více, ježto veskrz jen hláhol materské řeči se rozlehal, a mnoha píseň národní se zazpívala. Podivení mé nad touto bohužel obzvláště mezi vyšší třídou a krásnou pletí vzácnou náklonností k jazyku národnímu vysvětlil mi horlivý vlastenec, vlašimský kaplan v. p. Vlasák, sděliv mě, že ve Vlašimi každá nově vyšla knížka česká jakož i každý časopis se najde." Tato "novověká společnost" se v perspektivě článku v Květech zřetelně jeví právoplatným dědicem "starorytířského sboru", "blanických hrdinů". Pro Milostína nebyla tato analogie jen náhodná, udržuje ji až po sám závěr textu, kdy konfrontuje obraz okolní "tiché krajiny" s "neobyčejným hlučným příchodem" vlastenců do Louňovic.

Zpráva prostě není tak zcela "nevinná" /v barthesovském smyslu/²: blanická tradice v ní rozhodně není prostě a nezákladně zmíněna, ale vědomě a záměrně interpretována a přetvářena. Milostín zdůrazňuje z mnohých jejích momentů z hlediska cílů národní ideologie využitelných především dva. V první řadě podtrhuje napětí mezi "minulostí" a "přítomností", které

je s legendou spojeno. Blaník se z toho hlediska přímo jeví konzervou minulosti, "minulé slávy", "minulého hrdinství", načasovanou pro budoucnost. Dále Milostín vysouvá do popředí protiklad "spánku" a "probuzení". Blaník je sice horou spících, ale je to spící vojsko připravené k zásahu ve chvíli nouze. Současně to znamená, že v idylické české krajině Blaník vytváří výseč tajemné skryté aktivity: jeho spánek je zdánlivý, znamená pouze soustředění k činu. Naproti tomu v pravém smyslu slova spící je jeho okolí: česká krajina, celá česká země a - bez obtíží domyšleno - zejména "český národ", o který tu v podtextu běží. Tento výklad nebyl zdaleka jediný možný: v jiných verzích obrozenské aktualizace blanické tradice naopak mohl být Blaník vnímán nikoliv v konfrontaci s "českým národem", ale jako jeho alegorizovaná ztělesnění /český národ z hlediska tohoto nazírání v sobě skrýval minulost jako záruku svého příští, byl spícím hrdinou připraveným k probuzení atd./. K blanickému mýtu alegorizujícímu národní poslání se prostě přimyká jako jeho aktivistická, agitační verze alegorizující naopak konkrétní společenskou a kulturní činnost vlastenecké špičky. Usnadňovala to již konvenční emblematika konfrontující "spící" s "probuzenými" a ještě explicitněji s "budiči" či "buditeli". To dovoľovalo nazírat vlasteneckou činnost /zejména aktivní užívání českého jazyka ve zpěvu, literatuře a stále výrazněji ve veřejné komunikaci/ jako "buzení" spících, jako jejich vytrhávání ze "spánku" a ticha". Tato emblematica odrážela v mnohém jistě podstatnou /ale zákonitou/ slabost národní kultury, pro kterou v dané chvíli byla stále ještě fakultativním prvkem a v zásadě ne zcela nutně potřebným luxusem sám smysl sdělení /takové hodnoty jako

původnost, objevnost, estetická hodnota aj./, zatímco prvořadou nutností byla produkce "českých zvuků". Na druhé straně se tu však už naznačovala také nová, expanzivnější koncepce vlastenectví, jeho orientace vně, z "tichých" pracoven, do veřejných prostranství.

Zdánlivost "spánku" a "tichosti" Blaníka v pověstech prozrazovaly tajemné zvuky v okolí /troubení, bubny/. Jistě se ne náhodou pro Milostína staly vodítkem pro hledání legendárních hrdinů. Pouští se po hlase "hlučné hudby" a vzápětí ostentativně dává najevo, že nachází, co hledal: seskupení vlastenců zaobírající se činnosti sice všední, ale stále ještě "zvláště mezi vyšší třídou a krásnou pletí vzácnou" /tj. odlišující tuto skupinu od okolí stejně jako se z něho svou ztájenou činorodostí vyčleňuje památná hora/. Tak či onak: vlastenecká skupina v čele s A. N. Vlasákem je s "blanickými hrdiny" přímo identifikována, je představena jako skupina "novověkých" blanických hrdinů.

Že taková identifikace skupině samé nebyla cizí máme konečně bezprostředně doloženo způsobem, který by mohl až překvapit u Vlasáka, známého jinak střízlivostí a věcností. Úsilí o krajně nevzrušený, objektivistický přístup k "staroslavenskému Blaníku" je mimochodem patrné z Vlasákova popisu lokální slavnosti v Louňovicích³ tištěného v Květech tři roky na to: se zodpovědností topografa blízkou našemu času důsledně vztahuje autor "tajemné projevy" hory k reáliím archeologickým. Přesto máme k dispozici také zcela jiný obraz A. N. Vlasáka, jak přivádí do vlašimského pivovarského kasina, obvyklého místa schůzek místních vlastenců, skupinku mladých přátel převlečených za blanické rytíře a sám je kostýmován jako jejich

vůdce: "Vlasák, představuje tohoto hrdinu, zpíval mocným svým orgánem a šťastně voleným lehkým nápěvem strhl, jako vždy jindy, také tentokráte společnost k velikému nadšení. Všichni hřmotně doprovázeli a opakovali poslední řádky každé sloky."⁴

Milostínovi znovunalezení "blaničtí hrdinové" jsou však přece jen již jiní. Jsou "přítomní" nejen v tom, že odmítají chiliasticky odsunout okamžik záchrany českého národa do daleké budoucnosti, ale programově z ní dělají otázku přítomné konkrétní historické chvíle. Odmítají především převzít "slávu zbraní" mytických hrdinů jinak, než jako součást žertovného kostýmu: jejich zbraně, moderní nástroje slávy, jsou jednoznačně zbraněmi ducha. Toto téma se stává přímo šiboletem aktivizující se vlastenecké společnosti. Vracelo se v apoteóze Jungmanna jako novodobého hrdiny, jenž již není hrdinou minulosti, který "mečem války koleje osudu přetrhnul", ve Vocelových slokách o tom, že "bitvy krvavé a seče / neotevrou blaženosti chrám", a v postavení "světla bleskných mečů", tedy zbraní ducha, nad zbraně reálné⁵ stejně jako v mnoha dalších dobových projevech. Tímto přesvědčením podstatněji neotrásly ani události roku 1848: čin záchrany národa pro vlasteneckou společnost zůstal zásadně činem v rovině verbální. Hodnota činu verbálního se dokonce stala přímou výčitkou zápasům minulosti. Zcela ve smyslu Koubkova výroku:

A ty stíny našich zbojných dědů
žasnou, že bez války jdeme k předu!⁶

Zdá se, že vlastence do jisté míry jako by přitahoval i nápadný "kryptický" ráz Blaníka: bojovnost skrytá pod poklidnou tvářností zaobleného kopce. Řada forem vlastenecké činnosti na sebe brala podobnou kryptičnost: vnějšková nevinná zá-

bava se skrytým významem politického dosahu. Manželka doktora Špotta, jednoho z lékařů spjatých s Amerlingovou Budčí, vzpomíná na oblíbené vlastenecké "besedy" v hostinci, spjaté s provoláváním slávy kapelníkovi Svobodovi. Zmiňuje se o tom, jak jednou do středu vlastenců pohrávajících si s dvojznačností jména, a tedy i své "demonstrace" prostřednictvím výkřiků "Ať žije Svoboda! Sláva! Ať žije Svoboda!", vyskočil na stůl mladý Josef Frič s červenobílým českým praporem, načež se pak shromáždění chopili stolu a nosili ho místností.⁷ Mladý Josef Frič nejspíš jediný z celé společnosti porušil lechtivou dvojznačnost hry a rozevlátým praporem vlasteneckou besedu posunul nebezpečně k jedinému významu.

6/ Jan Provozlav Kaubek, Sebrané spisy veršů i prózou I, Praha 1857, s. 47.

7/ Josefa Špottová, Ze zápisů, Zvon 6, 1906, s. 72-74. Cit. ze s. 74.

P o z n á m k y :

- 1/ Milostín, Beseda na Blaníku. Květy 7, 1840, 41, 8.10., s. 327-328.
- 2/ Roland Barthes, Mythologies, Paris 1957, s. 209.
- 3/ V....k [= Antonín Norbert Vlasák/, Z Louňovic. Květy 10, 1843, 64, s. 258.
- 4/ Srov. Jan Hertl, Blanická pověst, její zdroje a proměny. Sborník vlastivědných prací z Podblanicka, 5, 1964, s. 121-154. Cit. ze s. 141.
- 5/ Nekrolog J. Jungmanna v Poutníku 1847. Jan Erazim Vocel, Labyrint Slávy, Praha 1846, s. 251.
- 6/ Jan Pravoslav Koubek, Sebrané spisy veršem i prózou I, Praha 1857, s. 47.
- 7/ Josefa Špottová, Ze zápisů. Zvon 8, 1908, s. 72-74. Cit. ze s. 74.